

Zielińska, Anna

Konferencja metodologiczna poświęcona badaniom nad oświatą polską w okresie Oświecenia

Rozprawy z Dziejów Oświaty 22, 181-186

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA ZIELIŃSKA

KONFERENCJA METODOLOGICZNA POŚWIĘCONA BADANIOM NAD OŚWIATĄ POLSKĄ W OKRESIE OŚWIECENIA

W dniach od 5 do 7 września 1978 r. w Domu Pracy Twórczej PAN w Mogilanach odbyła się konferencja metodologiczna poświęcona badaniom nad oświatą polską w okresie oświecenia. Organizatorem był Zakład Dziejów Oświaty Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. W konferencji wzięło udział 45 przedstawicieli polskich ośrodków badawczych oraz Dominique Julia z Centre des Recherches Scientifiques (Paryż). Obradom przewodniczyli prof. dr K. Mrozowska i prof. dr J. Miąso. Celem obrad — sformułowanim w referacie wprowadzającym prof. dr K. Mrozowskiej — było sprecyzowanie potrzeb badawczych w związku z zamierzeniem IHNOiT PAN opracowania monografii Komisji Edukacji Narodowej, przygotowanie wstępnego planu monografii będącego zarazem planem badań oraz ustalenie form, ośrodków i terminów ukończenia prowadzonych zespołowym wysiłkiem prac badawczych. Dyskusja toczyła się wokół zaproponowanego przez prof. dr K. Mrozowską schematu opracowania monograficznego zamykającego się w punktach: 1. geneza Komisji Edukacji Narodowej, 2. podstawy prawne, 3. podstawy finansowe, 4. formy i kierunki działalności, 5. zespół kierowniczy, 6. zespoły wykonawcze, 7. dorobek KEN.

Jednym z pierwszych wystąpień inicjujących dyskusję była wypowiedź Dominique'a Julia (Paryż), który omówił stan badań nad historią szkolnictwa we Francji XVIII w. Badania te prowadzone są w dwóch kierunkach: 1. geografii i socjologii szkolnictwa francuskiego doby przedrewolucyjnej, w celu ustalenia sieci szkół początkowych i średnich oraz analizy socjologicznej zespołów nauczycielskich i uczniowskich; 2. badań nad celami i treściami nauczania w zakresie historii teorii pedagogicznej i historii „materiału” pedagogicznego, jak książki, wykłady, tezy. W swojej wypowiedzi D. Julia wiele miejsca poświęcił metodom badawczym stosowanym przez historyków oświaty we Francji. Dyskusja po referacie D. Julia dotyczyła możliwości prowadzenia studiów porównawczych w szerokiej, europejskiej skali, niezbędnych nie tylko dla charakterystyki genezy Komisji Edukacji Narodowej i ukaza-

nia jej miejsca na mapie szkolnej Europy, ale także trwałości i zasięgu jej oddziaływań oraz tradycji w okresie porzoborowym. W dyskusji zwracano uwagę na trudności związane z metodologią badań porównawczych. Zastanawiano się nad ich zakresem, skalą i problematyką. Zaproponowano opracowanie wspólnego kwestionariusza badawczego (doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa, doc. R. Wołoszyński, prof. dr J. Maternicki, doc. S. Litak, dr W. M. Grabski).

W dalszym toku obrad dr W. M. Grabski omówił przygotowaną do druku pracę o podstawach finansowych KEN. Z dużym zainteresowaniem przyjęto referat doc. S. Salmonowicza „Podstawy prawne funkcjonowania Komisji Edukacji Narodowej”. Było to pierwsze syntetyczne ujęcie tego problemu. W dyskusji zwrócono uwagę na luki w historii administracji, na brak tradycji urzędu typu biurokratycznego w Polsce XVIII stulecia. Podkreślono potrzebę wyjaśnienia podstaw prawnych patronatu szkół głównych w stosunku do szkolnictwa niższych szczebli, m. in. wyjaśnienia normatywnego charakteru instrukcji dla wizytatorów (doc. S. Litak, doc. Z. Wójcik, dr K. Bartnicka). Dr J. Michalewicz omówił sytuację ekonomiczną Akademii Krakowskiej w okresie działalności Komisji. Rozważano zasady polityki finansowej i podstawy prawne działalności Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych (doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa).

W czasie obrad ustalono, iż wyniki badań w zakresie podstaw prawnych i finansowych funkcjonowania KEN są niezbędne dla opracowania monografii. W dyskusji na ten temat brał również udział doc. J. Maternicki i dr A. Woltanowski.

6 września referaty wprowadzające do dyskusji przedstawili: prof. M. Chamcówna „Specyfika badań nad działalnością szkół głównych”, dr K. Bartnicka „Znaczenie badań biograficznych” oraz doc. Cz. Majorrek „Problemy badań nad programami i ich realizacją”. W dyskusji nad referatem prof. M. Chamcówny zwracano szczególną uwagę na miejsce szkolnictwa uniwersyteckiego w nowym systemie szkolnym, omawiano zadania, jakie Komisja postawiła przed zreformowanymi szkołami głównymi. Zainteresowano się problemem osiągnięć naukowych profesorów i ich wpływem na nauczanie (doc. Z. Wójcik, prof. M. Chamcówna). Podkreślano rolę uniwersytetów w kształtowaniu elit umysłowych (doc. R. Dutkova, doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa, dr K. Bartnicka, doc. S. Salmonowicz, doc. S. Litak). Rozważano możliwości badawcze nad społecznością studencką (dr I. Szybiak, dr J. Dybiec). Postulowano podjęcie badań porównawczych w stosunku do obu szkół głównych (prof. M. Chamcówna, dr I. Szybiak). W toku dyskusji podkreślano konieczność zacieśnienia współpracy z historykami oświaty w ZSRR (dr J. Dybiec). Dr M. Krupa przedstawiła przebieg reformy szkolnictwa uniwersyteckiego w Austrii, zwracając uwagę, iż w pierwszym etapie skoncentrowano się na przebudowie uniwersytetu wiedeńskiego.

Ożywioną dyskusję na temat odbicia oświeceniowej myśli naukowej w programach i podręcznikach szkolnych wywołał referat doc. Cz. Majora. Wskazywano w nim na potrzebę konfrontacji treści programów i podręczników szkół nie podlegających Komisji z zalecanymi i opracowanymi przez Towarzystwo do Książ Elementarnych (doc. S. Litak, doc. Cz. Majorek). Zwracano uwagę na konieczność opracowania wyników badań szczegółowych w zakresie poszczególnych przedmiotów (doc. Z. Wójcik, prof. M. Chamcówna, dr Mitera-Dobrowolska, doc. Cz. Majorek, mgr I. Świechowska-Piersiak). Podkreślano znaczenie oceny stopnia realizacji programów i wykorzystania podręczników (Dr M. Mitera-Dobrowolska, doc. R. Wołoszyński). Postulowano podjęcie badań nad warunkami nauczania i kwalifikacjami nauczycieli (doc. J. Maternicki, dr I. Szybiak, dr J. Dybiec).

Rozważając znaczenie badań biograficznych zwrócono uwagę na możliwość opracowania centralnej kartoteki osób działających w Komisji i z nią współpracujących (doc. S. Salmonowicz). Równie cenna byłaby kartoteka nauczycieli i uczniów. Podkreślano też potrzebę przedstawienia przebiegu karier nauczycieli i „typowych” uczniów (dr M. Mitera-Dobrowolska, dr W. M. Grabski). Podjęto problem modelu nauczyciela świeckiego propagowany przez KEN i jego funkcjonowanie w życiu (doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa). Zainteresowano się możliwością przeprowadzenia badań kompleksowych, np. nauczyciele jako grupa społeczna (doc. R. Wołoszyński). Postulowano opracowanie monografii wybitnych działaczy i współpracowników Komisji z uwzględnieniem ich roli w życiu politycznym i gospodarczym kraju (doc. Z. Wójcik, doc. J. Maternicki).

7 września dyskusja dotyczyła potrzeb badawczych w dziedzinie szkolnictwa średniego i parafialnego. Referaty wprowadzające przedstawili: dr I. Szybiak „Problemy badań nad szkolnictwem średnim” i doc. S. Litak „Problemy badań nad szkolnictwem parafialnym”. W dyskusji postulowano opracowanie mapy sieci szkolnej w czasach KEN. Podkreślano konieczność podjęcia badań w celu wykrycia prawidłowości w powstawaniu szkół średnich i parafialnych (dr J. Dybiec). Zainteresowano się możliwością ustalenia pozycji szkoły w ówczesnym społeczeństwie, wzajemnych uwarunkowań szkoły i środowiska. Zajmowano się przebiegiem prac nad społecznościami szkolnymi: liczebność klas, wiek uczniów, ich pochodzenie społeczne, skład zespołów nauczycielskich, pozycja nauczycieli świeckich w społeczeństwie (prof. M. Chamcówna, dr K. Bartnicka, doc. R. Wołoszyński). Podkreślano konieczność opracowań monograficznych poszczególnych szkół. W swojej wypowiedzi Dominique Julia przedstawił możliwość przygotowania wspólnego kwestionariusza badawczego, zwrócił uwagę na problem alfabetyzacji i socjologię szkolnictwa. Dr J. Dybiec poruszył kwestię badań nad funkcjonowaniem tradycji KEN na terenach objętych jej działal-

nością. W dyskusji nad stanem badań w dziedzinie szkolnictwa średniego i parafialnego brali udział również: prof. K. Mrozowska, doc. Z. Wójcik, doc. S. Salmonowicz, doc. L. Mokrzecki, dr W. M. Grabski, mgr M. Kinowska, mgr I. Świechowska-Piersiak.

Poruszono kwestię treści monografii: czy celem powinna być synteza dziejów Komisji Edukacji Narodowej, czy dziejów szkolnictwa w czasach KEN? (doc. S. Salmonowicz). W toku dyskusji przychyłano się do drugiej wersji ujęcia tematu. Ustalono, że monografia powinna zawierać stwierdzenia dotyczące działalności szkół nie podlegających Komisji, a także szkół zakonnych, nielegalnych, różnowierczych, prywatnych (prof. M. Chamcówna, prof. J. Maternicki, doc. L. Mokrzecki, doc. S. Litak, doc. S. Salmonowicz, doc. Z. Wójcik).

Zwracano również uwagę na konieczność podjęcia badań nad stanem szkolnictwa w okresie poprzedzającym powstanie Komisji (prof. M. Chamcówna, doc. S. Salmonowicz). Doc. T. Bieńkowski i mgr W. Grzelecki poinformowali o rozpoczęciu prac badawczych dotyczących funkcjonowania kolonii akademickich. Zdecydowano, iż monografia powinna zawierać odpowiedzi na pytania o rolę Komisji w kształtowaniu nowoczesnej świadomości społecznej, o treści kształcenia i zasięg wychowawczego oddziaływania jej szkół, o oddziaływanie na społeczeństwo m. in. poprzez aktywność społeczną jej nauczycieli (dr I. Szybiak, doc. J. Maternicki), o wpływ kadry nauczycielskiej i absolwentów szkół na rozwój gospodarczy kraju (doc. Z. Wójcik). W dyskusji zwrócono uwagę na przydatność badań w zakresie dziejów książki oraz zasobów księgozbiorów szkolnych i prywatnych w ustaleniu recepcji oświeceniowej myśli naukowej (dr K. Podlaszewska, mgr J. Kozłowski).

W zakończeniu dyskutowano o planach i pracach prowadzonych przez poszczególne ośrodki badawcze. Zespół gdański (doc. L. Mokrzecki) prowadzi badania nad stanem nauki i oświaty w dobie Komisji Edukacji Narodowej na Pomorzu Gdańskim. Doc. S. Litak (KUL) poinformował o podjęciu prac nad szkolnictwem parafialnym w archidiecezji gnieźnieńskiej oraz w diecezjach: poznańskiej, wrocławskiej i płockiej, których celem jest syntetyczne opracowanie problemu szkolnictwa parafialnego przed I rozbiorem. Doc. T. Bieńkowski (IHNOiT PAN) zasygnalizował badania dotyczące roli kulturalnej szkół w Polsce do 1773 r. Doc. R. Wołoszyński poinformował o zamierzeniach wydawniczych Instytutu Kształcenia Nauczycieli.

W podsumowaniu prof. dr J. Miąso scharakteryzował przebieg obrad. Wskazał na potrzebę częstszych spotkań, które przyczyniłyby się do pogłębienia współpracy historyków oświaty i nauki umożliwiając opracowanie syntetycznego ujęcia dziejów szkolnictwa w Polsce.

Z wygłoszonych referatów wprowadzających przewiduje się następujące publikacje: referat prof. K. Mrozowskiej „Problematyka badań nad działalnością Komisji Edukacji Narodowej” i doc. S. Salmonowicza

„Podstawy prawne funkcjonowania KEN” w „Przeglądzie Historyczno-Oświatowym” oraz referat D. Julia „Badania nad szkolnictwem we Francji” i doc. Cz. Majorcka „Problemy badań nad programami nauczania i ich realizacją” w „Rozprawach z Dziejów Oświaty”. Obszerna praca dr. W. M. Grabskiego „Podstawy ekonomiczne funkcjonowania systemu oświatowego KEN” znajduje się w druku w Wydawnictwie Łódzkim. Pracownicy Biblioteki Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu przygotowali wydanie bibliografii wydawnictw dotyczących Komisji Edukacji Narodowej.

ANNA ZIELIŃSKA

METHODOLOGICAL CONFERENCE ON STUDIES IN POLISH EDUCATION
IN THE PERIOD OF ENLIGHTENMENT

Summary

From 5 to 7 September 1978 in Mogilany there was organized a methodological conference devoted to studies on Polish education in the period of Enlightenment. The conference was organized by the Department of History of Education, Institute of History of Science, Education and Techniques of the Polish Academy of Sciences. Participants were 45 representatives of Polish research centres and Dominique Julia of Centre des Recherches Scientifiques (Paris). The purpose of the conference was to precize the research needs, connected with the intention of the Institute of History of Science, Education and Technique to prepare a monograph on the Board of National Education. The discussion involved the following issues: origins of the Board of National Education, its legal and financial basis, forms and directions of its activity, the directing board and execution teams, and its achievements.

Translated by Maria Lewicka

АННА ЗЕЛИНСКА

МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ, ПОСВЯЩЕННАЯ ПРОСВЕТИТЕЛЬНОЙ
РАБОТЕ В ЭПОХУ ПРОСВЕЩЕНИЯ В ПОЛЬШЕ

Содержание

С 5 по 7 сентября 1978 г. в Могилянах состоялась методологическая конференция, посвященная вопросам просветительной работы в Польше в эпоху Просвещения. Конференция была организована Отделом истории просвещения Института истории науки, просвещения и техники Польской академии наук. В конференции приняло участие 45 сотрудников польских научно-исследовательских институтов и Доминик Джулия из Centre des Recherches Scientific (Париж).

Цель конференции заключалась в определении исследовательских задач, связанных с подготовкой монографии, посвященной Эдукационной национальной комиссии. В выступлениях участников конференции рассматривались вопросы образования Эдукационной национальной комиссии, юридических и экономических основ деятельности комиссии, методов и направлений работы, деятельности главного и исполнительных органов Эдукационной национальной комиссии и ее достижения.

Перевод Татьяны Кленович